

Paweł Króliczek¹

**Wybór sędziego sądu konstytucyjnego.
Analiza polskiego przypadku na tle porównawczym²**

Słowa kluczowe: sędziowie sądu konstytucyjnego, sąd konstytucyjny, legitymizacja, podział władz

Keywords: judges of constitutional court, constitutional court, legitimization, separation of powers

Streszczenie

Niniejszy tekst koncentruje się na procedurze wyboru sędziego konstytucyjnego. Zagadnieniami weń poruszonymi są zarówno wymagania stawiane sędziom trybunałów konstytucyjnych w państwach obszaru europejskiej kultury prawnej, jak i prawnoporównawcza analiza samej procedury wyborczej dokonywanej przez uprawnione podmioty. Najistotniejszą przyczyną, która wpływa na znaczenie tego zagadnienia, jest sprawowana przezeń kontrola konstytucyjności prawa. To właśnie dlatego, kluczowym problemem w tym zakresie jest, który z organów władzy publicznej jest odpowiedzialny za wyłonienie składu osobowego tych sądów.

¹ Autor jest asystentem w Katedrze Prawa Konstytucyjnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. E-mail: pawelkroliczek@gmail.com.

² Artykuł jest zmodyfikowaną wersją referatu wygłoszonego na XIII Seminarium Badaczy Prawa Konstytucyjnego „Ślepe ścieżki ewolucji polskiego systemu konstytucyjnego”, Janów Lubelski, 13–15 kwietnia 2016 r.

Summary**Election of Constitutional Judges.
The comparative analysis of Polish regulation**

The article focuses on whole scope of election of constitutional judges. Topic includes requirements which should be met by member of Constitutional Tribunal in European legal culture as well as a comparative analysis of election by entitled authority. The most important reason of fundamental significance of this process is power of constitutional court, mainly review of conformity with the fundamental Law. That is why, entitlements to elect constitutional court justice is so relevant for political and of course legal system.

✱

I.

Rola sądów konstytucyjnych współcześnie znacząco odbiega od modelu, którego autorstwo przypisuje się H. Kelsenowi³. Jest ona konsekwencją definitywnego charakteru dokonywanej przez trybunały (także polski) wykładni ustaw zasadniczych. Powszechnie przyjęto, że orzeczenia sądu konstytucyjnego są ostateczne tj. nie mogą zostać podważone przez żaden inny podmiot⁴. Krytycy kontroli konstytucyjności prawa przez sądy konstytucyjne podnoszą brak demokratycznej legitymacji do podważania decyzji przedstawicieli suwerena. Sędziowie konstytucyjni nie mają bowiem demokratycznego mandatu a funkcjonowanie tych organów niewątpliwie jest nie do pogodzenia z XIX-wieczną koncepcją suwerenności parlamentu⁵. Nie budzi wątpliwości, że wystarczającą legitymacją do sprawowania kontroli konstytucyjności prawa jest decyzja narodu wyrażona w referendum akceptującym ustawę

³ E. Zwierzchowski, *Z zagadnień legitymizacji sądownictwa konstytucyjnego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, Prawo CCLVII, Wrocław 1997, s. 303.

⁴ Z. Czeszejko-Sochacki, *Sądownictwo konstytucyjne w Polsce na tle porównawczym*, Warszawa 2003, s. 98–99.

⁵ E. Gdulewicz, W. Zakrzewski, *Kilka uwag o powoływaniu sędziów Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Księga pamiątkowa Profesora Macieja Kudeja*, red. A. Łabno, E. Zwierzchowski, Katowice 2009, s. 123.

zasadniczą, która zakłada istnienie sądu konstytucyjnego⁶. Nie można zapominać, że to właśnie ze względu na szczególne umiejscowienie w systemie władzy i przyznane trybunałom konstytucyjnym kompetencje, powszechnie występują zasadnicze różnice w powoływaniu ich członków, odróżniające ich od innych sędziów⁷.

Z tych wszystkich względów znaczenie procedur powoływania sędziów sądów konstytucyjnych jest nie do przecenienia. Niniejsze opracowanie koncentruje się na analizie trzech elementów tej regulacji. Pierwszy z nich stanowią wymogi stawiane kandydatom na urząd sędziego konstytucyjnego, drugi zaś procedura, w wyniku której dochodzi do ich wyboru. Ten ostatni fragment tekstu uwzględnia rzecz jasna analizę końcowego etapu postępowania w omawianym zakresie, a więc ślubowania składanego przez sędziego elekta.

II.

Pierwszym z elementów regulacji dotyczących wyboru sędziego konstytucyjnego są kryteria jakie powinni spełniać kandydaci do objęcia tej funkcji. Treść przepisów w tym względzie nie zmieniła się w zasadzie na przestrzeni ostatnich trzech dekad. Artykuł 194 ust. 1 zd. 1 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r.⁸, tak jak art. 33ª ust. 4 Konstytucji PRL⁹, stanowi, że sędzią TK może zostać wyłącznie osoba, która wyróżnia się wiedzą prawniczą. Tak ogólne wskazanie kryteriów, którymi kierować się ma Sejm przy wyborze sędziego spowodowało przeniesienie ciężaru szczegółowego uregulowania tej kwestii na ustawodawcę zwykłego. W polskich realiach niemożliwe wydaje się nieuregulowanie szczegółowo katalogu wymogów stawianych osobom kandydującym na tak ważny urząd. Zdecydowana większość ustawodawstw przeanalizowanych na potrzeby niniejszego opracowania zmierza w tym samym kierunku. Na tym tle, wyróżnia się omówiony w dalszej części tekstu system francuski.

⁶ E.W. Böckenförde, *Sądownictwo konstytucyjne: zagadnienia strukturalne – organizacja-legitymizacja*, „Biuletyn Trybunału Konstytucyjnego” 1998, nr 2, s. 92.

⁷ L. Garlicki, *Sądownictwo konstytucyjne w Europie Zachodniej*, Warszawa 1987, s. 93.

⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, Nr 78, poz. 483 ze zm.).

⁹ Tekst jednolity ustalony w brzmieniu po nowelizacji z 26 marca 1982 r. (Dz.U. 1982, Nr 11, poz. 83).

Artykuł 6 ust. 3 obowiązującej obecnie ustawy o TK z 22 lipca 2016 r.¹⁰ stanowi, że sędzią konstytucyjnym mogą zostać jedynie osoby, które spełniają wymagania stawiane sędziom Sądu Najwyższego oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego. Wymagania te mimo przyjmowania kolejnych aktów prawnych regulujących ich ustroj także pozostały w zasadzie niezmienione. Na marginesie tych rozważań należy zwrócić uwagę, że to właśnie przepis art. 6 ust. 3 ustawy o TK stanowi źródło odesłania do wskazanych ustawy o SN i Prawa o ustroju sądów administracyjnych¹¹. Na podstawie art. 21§1 SNU¹² oraz art. 7§1 w zw. z art. 6 § 1–2 PUSA¹³, kandydat na sędziego Trybunału powinien: posiadać obywatelstwo polskie, charakteryzować się nieskazitelnym charakterem, ukończył studia prawnicze w Polsce i uzyskał tytuł magistra lub zagraniczne uznane w Polsce, jest zdolny do pełnienia obowiązków sędziowskich ze względu na stan swojego zdrowia oraz ma przynajmniej dziesięcioletnie doświadczenie w wykonywaniu w Polsce zawodu adwokata, radcy prawnego lub notariusza albo na stanowisku sędziego, prokuratora, prezesa, wiceprezesa lub starszego radcy Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa. Wymagania te muszą zostać spełnione łącznie, za wyjątkiem tego ostatniego. Legitymowanie się określonym doświadczeniem zawodowym nie jest wymagane od osoby, która posiada tytuł naukowy profesora nauk prawnych lub uzyskała habilitację w tym zakresie i jednocześnie pracowała w polskiej szkole wyższej lub innej placówce naukowo-badawczej¹⁴.

Przechodząc do szczegółowej analizy niektórych ze wskazanych w ustawie przesłanek należy stwierdzić, że w tym kontekście obecnie obowiązujący stan prawny odbiega znacząco od postulatów przedstawionych w prezydenckim projekcie ustawy o TK przedstawionym w VII kadencji Sejmu. Projektodawca z uwagi na ustrojowe znaczenie regulowanej instytucji zdecydował się

¹⁰ Ustawa z 22 lipca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. 2016, poz. 1157).

¹¹ Nie wydaje się poprawne dopatrywanie się odesłania w tym kontekście w art. 43 ustawy o TK z 2015 r. Podobne rozumowanie wynika z poglądów ujawnionych w klasycznym komentarzu do ustawy o TK z 1997 r.: Z. Czeszejko-Sochacki, L. Garlicki, J. Trzeciński, *Komentarz do ustawy o Trybunale Konstytucyjnym*, Warszawa 1997, s. 59.

¹² Ustawa z 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. 2016, poz. 1254).

¹³ Ustawa z 25 lipca 2002 r. Prawo o ustroju sądów administracyjnych (t.j. Dz.U. 2016, poz. 1066).

¹⁴ Art. 2 1§1 ustawy o SN oraz art. 7§1 w zw. z art. 6 §1–2 ustawy – Prawo o ustroju sądów administracyjnych.

na autonomiczne uregulowanie przymiotów, którymi charakteryzować powinien się kandydat na sędziego konstytucyjnego¹⁵. Zauważyć zresztą należy, że proponowane rozwiązanie poza uczynieniem ustawy o Trybunale uregulowaniem komplementarnym nie wprowadzałyby żadnej modyfikacji w stanie prawnym. Planowano bowiem powtórzenie treści wskazanych wyżej przepisów regulujących dotychczas to zagadnienie. Brak politycznego poparcia dla tego pomysłu, wyrażony już w trakcie prac podkomisji sejmowej, przesądził w pierwszej kolejności o odesłaniu wyłącznie do ustawy o Sądzie Najwyższym by w grudniu 2015 r. uzupełnić ten przepis o odesłanie do Prawa o ustroju sądów administracyjnych¹⁶. Wydaje się, że decyzję ustawodawcy należy ocenić negatywnie. Analizowana zmiana ułatwiłaby niewątpliwie stosowanie ustawy o polskim sądzie konstytucyjnym. Wypada jednak zauważyć, że przyjęte w Polsce rozwiązanie nie jest jednak wyjątkowe w skali europejskiej, doskonałym przykładem analogicznej regulacji jest ustawa niemiecka, która odsyła do ustawy o sędziach z 8 września 1961 r.¹⁷

Szczególnie ciekawą przesłanką umożliwiającą skuteczne kandydowanie na urząd sędziego TK jest wymóg posiadania polskiego obywatelstwa. Warunek ten, w odniesieniu do więzi prawnej z państwem, w którym kandydat będzie po wyborze wykonywał obowiązki orzecznicze jest powszechnie stosowany w obcych systemach prawnych. Symptomatyczne jest jednak, że w kilku państwach byłego Związku Radzieckiego ustawodawca zastrzegł, że osoba ubiegająca się o wybór w tym postępowaniu nie może posiadać obywatelstwa innego kraju. Jest to oczywista konsekwencja obaw dotyczących tożsamości narodowej członków tych organów i zagrożenia płynącego z dominacji potężnego sąsiada i niewątpliwymi związkami elit z dawnym systemem, co zdaniem niektórych prowadzić może do nieporządkanych skutków. Wska-

¹⁵ Motywy te wprost zostały wskazane w uzasadnieniu do złożonego przez prezydenta RP projektu ustawy o TK.

¹⁶ Dane te wynikają z analizy nagrań z posiedzeń podkomisji, które są dostępne pod adresem <http://www.sejm.gov.pl/SQL2.nsf/poskomprocall?OpenAgent&7&1590> (16.04.2016) oraz tekstów jednolitych przedmiotowej ustawy z 30 lipca 2015 r. i opracowanego na podstawie następujących zmian ustaw nowelizacyjnych (Dz.U. 2015, poz. 1064, 1928, 2147, 2217, 2016 poz. 178).

¹⁷ Art. 3 ust. 2 ustawy o Federalnym Trybunale Konstytucyjnym, tj. z 31 sierpnia 2015 r., tł. własne z j. angielskiego http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Downloads/EN/Gesetze/BVerfGG.pdf?__blob=publicationFile&v=1 (16.04.2016).

zać tu wypadają przykłady Armenii¹⁸ i Bułgarii¹⁹, gdzie wprowadzono tego rodzaju zabezpieczenie. W przypadku zaś np. Mołdowy poza kryterium obywatelstwa by uzyskać pewność co do związku kandydata z ojczyzną wymaga się by miał on na jej terytorium miejsce zamieszkania²⁰. Wymóg ten został na Ukrainie zaostrożony poprzez wskazanie dwudziestoletniego okresu zamieszkiwania na terytorium tego państwa²¹. Interesujący w związku z tym jest przykład Wielkiego Księstwa Liechtensteinu, gdzie kryterium obywatelstwa tego niewielkiego państwa odnosi się jedynie do części składu sądu konstytucyjnego. Zgodnie z art. 105 Konstytucji²² legitymować powinna się nim większość członków tego organu. Doprecyzowanie tej normy znajduje się w ustawie szczególnej, która przesądza, że dotyczy to prezesa, wiceprezesa, sędziego oraz przynajmniej 3 zastępców sędziów²³.

Kolejnym z kryteriów stosowanych w analizowanej procedurze jest wymóg charakteryzowania się nieskazitelnym charakterem. Określenie to może budzić kontrowersje, wynikające zwłaszcza z nieostrości tego pojęcia. Należy rozstrzygnąć, czy w zakresie jego desygnatów mieści się wyłącznie odpowiedzialność karna i cywilna czy też dotyczy to również przymiotów osobistych wskazujących, że osoba ubiegająca się o dany urząd daje rękojmię wykonywania zawodu prawniczego właściwego nie tylko pod względem merytorycznym, ale także moralnym. Wskazać należy, że w polskim systemie prawnym pojęcie to w tym kontekście obowiązuje już od blisko wieku, co pozwoliło na ukształtowanie ustabilizowanej praktyki jego stosowania²⁴. Większość przedstawicie-

¹⁸ Art. 3 ust. 1 ustawy z 1 czerwca 2006 r. o Sądzie Konstytucyjnym Armenii, tł. własne z j. angielskiego http://www.concourt.am/english/law_cc/index.htm (16.04.2016).

¹⁹ Art. 4 ust. 3 ustawy z 16 sierpnia 1991 o Sądzie Konstytucyjnym Bułgarii, tj. w brzmieniu z 5 marca 2014 r., tł. własne z j. angielskiego <http://constcourt.bg/en/legislation> (16.04.2016).

²⁰ Art. 11 ust. 1 ustawy z 13 grudnia 1994 r. o Sądzie Konstytucyjnym Mołdowy, tł. własne z j. angielskiego http://www.constcourt.md/public/files/file/Actele%20Curtii/acte_en/Law_on_CC_EN.pdf (16.04.2016).

²¹ Art. 16 ust. 1 ustawy z 3 sierpnia 2006 r., tj. z 14 października 2014 r. o Sądzie Konstytucyjnym Litwy, tł. własne z j. angielskiego <http://www.ccu.gov.ua/en/doccatalog/list?curDir=12118> (16.04.2016).

²² *Konstytucja Księstwa Liechtensteinu*, tł. R. Grabowski, wstęp S. Grabowska, Warszawa 2013, s. 81.

²³ Art. 1 ust. 3 ustawy z 27 listopada 2003 r. o Sądzie Konstytucyjnym Księstwa Liechtensteinu, tł. własne z j. angielskiego <http://www.stgh.li/englisch/default.asp> (16.04.2016).

²⁴ Wprowadzono go rozporządzeniem prezydenta Rzeczypospolitej z 6 lutego 1928 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 1928, Nr 12, poz. 93).

li doktryny zgadza się, że właściwe jest to drugie z zaprezentowanych wyżej rozumień, rozciągając je także na życie prywatne. Stanowisko to zaakceptowało również orzecznictwo²⁵. Podjęto także próbę wyliczenia jego elementów składowych. Najważniejsze wydają się uczciwość, pracowitość, sumienność, odwaga, wrażliwość, inteligencja, umiejętność osiągania kompromisu a także unormowana sytuacja osobista i rodzinna²⁶. Jak zauważa K. Wojtyczek, szczególnie istotna jest w tym względzie umiejętność oderwania się od własnych, partykularnych interesów. To ona buduje bowiem społeczne zaufanie do instytucji sądu konstytucyjnego²⁷. Interesujące jest to, że i w tym zakresie z uregulowaniem tych kwestii *expressis verbis* w aktach prawnych dotyczących ustroju sądów konstytucyjnych możemy spotkać się wyłącznie w państwach byłego bloku sowieckiego, np. ustawie armeńskiej²⁸, bułgarskiej²⁹, litewskiej³⁰, łotewskiej³¹ oraz rosyjskiej³².

Kolejnym z ustawowych wymagań stawianych kandydatom na członków polskiego Trybunału Konstytucyjnego jest wymóg ukończenia wyższych studiów prawniczych. Przepis ten odczytywać należy w kontekście art. 194 ust. 1 Konstytucji, który – jak już była mowa wyżej – przesądził, że sędzią TK może zostać jedynie osoba, która „wyróżnia się wiedzą prawniczą”. Oczywiście niekażdy kto ukończył studia na kierunku prawo po-

²⁵ Wyrok NSA z 8 stycznia 2015 r., sygn. II GSK 2074/13; cytowane tam orzecznictwo.

²⁶ T. Ereciński, J. Gudowski, J. Iwulski, *Komentarz do prawa o ustroju sądów powszechnych i Ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa*, Warszawa 2002, s. 167.

²⁷ K. Wojtyczek, *Sądownictwo konstytucyjne w Polsce: wybrane zagadnienia*, Warszawa 2013, s. 95.

²⁸ Art. 3 ust. 2 ustawy z 1 czerwca 2006 r., op.cit.

²⁹ Art. 4 ust. 3 ustawy z 16 sierpnia 1991 o Sądzie Konstytucyjnym Bułgarii, tj. w brzmieniu z 5 marca 2014 r. w zw. z art. 147 ust. 3 in fine Konstytucji Republiki Bułgarii z 13 lipca 1991 r., tj. z 18 grudnia 2015 r., tł. własne z j. angielskiego <http://constcourt.bg/en/legislation> (16.04.2016).

³⁰ Art. 5 ust. 1 ustawy z 3 lutego 1993 r., tj. z 25 maja 2015 r., tł. własne z j. angielskiego <http://www.lrkt.lt/en/about-the-court/legal-information/the-law-on-the-constitutional-court/193> (16.04.2016).

³¹ Art. 4 ust. 2 pkt 2 ustawy z 11 sierpnia 1997 r. o Sądzie Konstytucyjnym Republiki Łotwy, tj. z 12 września 2014 r., tł. własne z j. angielskiego <http://www.satv.tiesa.gov.lv/en/2016/02/04/constitutional-court-law> (16.04.2016).

³² Art. 8 ustawy z 21 czerwca 1994 r. o Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej, tł. Własne z j. angielskiego <http://www.ksrf.ru/en/Info/LegalBases/FCL/Pages/Chapter1.aspx> (16.04.2016).

siadł ją w stopniu wystarczającym, by uznać go za wyróżniający się. Ustrojodawca niewątpliwie miał na myśli konieczność wyboru osób cieszących się w środowisku prawniczym autorytetem. Należy zwrócić uwagę na fakt, że wymóg ten jest obligatoryjny również w stosunku do osób, które posiadają tytuł naukowy profesora czy też doktora habilitowanego nauk prawnych. Wymóg formalnego wykształcenia prawniczego jest w zasadzie powszechny. Znaczący wyjątek stanowi ustawa francuska. Rada Konstytucyjna nie może być jednak uznana za sąd konstytucyjny *sensu stricto* i to właśnie w ustrojowym charakterze tego organu należy dopatrywać się przyczyn tego stanu rzeczy³³. Związane z wymogiem należytego przygotowania merytorycznego kandydatów do orzekania o zgodności prawa z normami wyższego rzędu jest włączanie do ustawowych regulacji ustroju sądów konstytucyjnych przepisów dotyczących preferencyjnego traktowania osób, które posiadają najwyższe tytuły naukowe. W Polsce, o czym nadmieniono wyżej, polega ono na tym, że do profesorów nauk prawnych lub doktorów habilitowanych, spełniających dodatkowe kryterium zatrudnienia w polskiej placówce naukowo badawczej nie stosuje się wymogu odpowiedniego stażu w wykonywaniu zawodu prawniczego. Analogiczne uprzywilejowanie wprowadził również ustawodawca niemiecki³⁴. W przypadku sędziów polskiego Trybunału Konstytucyjnego zauważyć należy, w kolejnych jego składach, znaczącą przewagę wybitnych teoretyków prawa nad praktykami. W Niemczech zdecydowano się na uniknięcie tej sytuacji poprzez wprowadzenie wymogu, że spośród ośmiu sędziów każdego z senatów, przynajmniej 3 musi być wybranych spośród sędziów Najwyższych Sądów Federalnych, którzy orzekali w nich przynajmniej przez okres trzech lat³⁵. Podobnie kwestię tę rozwiązał prawodawca portugalski, który zdecydował się na wprowadzenie nakazu wyboru przynajmniej 6 z 13 członków TK spośród sędziów innych sądów³⁶. Zdecydowana przewaga praktyków widoczna jest w tureckim sądzie konstytucyjnym, w którym przynajmniej 10 na 17 sędziów powinno

³³ L. Garlicki, *Rada Konstytucyjna o ochrona praw jednostki we Francji*, Warszawa 1987.

³⁴ §7 ustawy z 8 września 1961 r. o sędziach, tł. E. Misior, [w:] *Status zawodowy sędziów w Niemczech, Francji i Hongkongu*, red. A. Chodyra, Warszawa 2002, s. 13.

³⁵ § 2 ust. 3 ustawy o Federalnym Trybunale Konstytucyjnym, jw.

³⁶ Art. 12 ust. 2 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym Portugalii, tł. własne z j. angielskiego <http://www.tribunalconstitucional.pt/tc/en/tclaw.html> (16.04.2016).

być sędziami lub wykonywać inny zawód prawniczy³⁷. Wprowadzono tam również wymóg, by przynajmniej dwóch sędziów legitymowało się tytułem profesora nauk prawnych, ekonomicznych lub politycznych.

Interesująco przedstawia się porównawcza analiza minimalnego wieku, który umożliwia kandydowanie na analizowane stanowisko. W ostatnim okresie stan prawny ulegał w tej kwestii istotnym zmianom. Artykuł 18 nieobowiązującej już ustawy o Trybunale stanowił, że sędzią TK powinna móc zostać wyłącznie osoba, która najpóźniej w dniu wyboru ukończyła 40 rok życia oraz nie przekroczyła 67 roku życia³⁸. W brzmieniu obecnie obowiązującym zrezygnowano z tego przepisu powracając do poprzedniego stanu prawnego, tj. pozostawienia tego zagadnienia nieuregulowanym. Wydaje się, że milczenie ustawy w tym względzie, zwłaszcza w zakresie górnej granicy wieku zasługuje na aprobatę. Jak bowiem wskazał W. Sokolewicz, objęcie urzędu sędziego konstytucyjnego powinno być ukoronowaniem całego życia zawodowego prawnika, nie zaś wstępem do rozwijającej się kariery³⁹. Nie można także pominąć stwierdzenia, że to z wiekiem nabywa się doświadczenie, umiejętności i wiedzę niezbędne dla odpowiedniego wykonywania obowiązków tak szczególnych, jak te powierzone sędziemu konstytucyjnemu.

Tymczasem na wprowadzenie granic wieku eliminujących zbyt młodych kandydatów zdecydowało się kilku ustawodawców spośród przeanalizowanej grupy. Ustawodawca turecki wyznaczył tę granicę na 45 rok życia, który powinien zostać ukończony najpóźniej w dniu wyboru. Najbardziej reprezentatywne w tej grupie jest rozwiązanie wymagające ukończenia przynajmniej 40 roku życia. Przykładami takiego uregulowania są ustawa belgijska, łotewska, niemiecka, rosyjska, słoweńska i ukraińska. Interesujące jest to, że ustawodawca armeński, azerski i gruziński zdecydował się na ukształtowanie tej granicy na dość niskim pułapie. W Armenii sędzią SK można zostać po ukończeniu 35 roku życia, w Azerbejdżanie i Gruzji już po trzydziestce. Górną granicę wieku, uniemożliwiającą dokonanie wyboru kandydata po osiągnięciu

³⁷ Art. 7 ust. 1–3 in fine ustawy z 30 marca 2011 r. o ustroju i postępowaniu przed Sądem Konstytucyjnym, tł. własne z j. angielskiego <http://www.constitutionalcourt.gov.tr/inline-pages/legislation/LawOnConstitutionalCourt.html> (16.04.2016).

³⁸ Art. 18 pkt 2 ustawy o TK z 25 czerwca 2015 r.

³⁹ W. Sokolewicz, *Status prawny sędziego Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Księga XX-lecia orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, red. M. Zubik, Warszawa 2006, s. 170.

przezeń pewnego wieku z kolei wprowadzono w Mołdowie⁴⁰. Ustawodawca węgierski natomiast wprowadził jednocześnie dolną i górną granicę, kształtując dopuszczalny przedział wiekowy sędziów konstytucyjnych pomiędzy 45 i 70 rokiem życia (art. 6 ust. 1 lit. b ustawy⁴¹). Popularne są również regulacje, które wymuszają przejście w stan spoczynku (lub inną formę zakończenia orzekania) po ukończeniu określonego w ustawie wieku. Wskazać można np. art. 147 ust. 6 Federalnej Ustawy Konstytucyjnej Republiki Austrii, który stanowi, że mandat sędziego konstytucyjnego wygasa 31 grudnia r., w którym ukończy on 70 rok życia⁴².

Wśród wymagań, o których nie wspomina polski ustawodawca, jest znajomość języka kraju, w którym sędzia będzie orzekał. Wymaga się jej np. w Armenii, gdzie stanowi niewątpliwie konsekwencję historycznych zaszczości w tym regionie. Szczególnie skomplikowaną regulację w tym zakresie wprowadzono w Belgii. Z uwagi na niezwykle złożoną strukturę tego społeczeństwa wprowadzono tam wymóg parytetu, rozdzielającego po równo miejsca pomiędzy grupę francuskojęzyczną i niderlandzkojęzyczną. W tym zakresie wprowadza również konieczność powołania jednego sędziego, który legitymuje się certyfikatem poświadczającym biegłe posługiwanie się językiem niemieckim⁴³.

Kolejną z interesujących przesłanek, o których nie wspomina polska regulacja jest wymóg takiego ukształtowania składu sądu konstytucyjnego, by reprezentowane były w nim obie płcie. Ten wymóg również znajduje się w ustawie belgijskiej (art. 34 §5 ustawy). Na takie rozwiązanie zdecydowano się również w Księstwie Liechtensteinu (art. 2 ustawy).

Szczególnie istotne z perspektywy ustrojowej roli oraz postulowanej bezstronności sędziów sądu konstytucyjnego jest wprowadzenie wymogu odpowiednio długiej przerwy pomiędzy zakończeniem pełnienia funkcji państwowych bezpośrednio związanych ze stanowieniem lub stosowaniem prawa, a możliwością kandydowania do sądu konstytucyjnego. Polska regulacja nie

⁴⁰ Art. 11 ust. 2 ustawy o SK Mołdowy, j.w.; zdecydowano się tam na ukształtowanie jej na poziomie 70 roku życia.

⁴¹ Ustawa o węgierskim Sądzie Konstytucyjnym, tł. własne z j. angielskiego, <http://hunconcourt.hu/rules/act-on-the-cc> (16.04.2016).

⁴² *Konstytucja Austrii*, tł. P. Czarny, B. Naleziński, [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz, Warszawa 2004, s. 81.

⁴³ Art. 31 oraz 34 §4 ustawy szczególnej o Sądzie Konstytucyjnym z 6 stycznia 1989 r., tj. z 19 stycznia 2015 r., tł. własne z j. angielskiego <http://www.const-court.be>. (16.04.2016).

porusza tej kwestii, mimo początkowych starań projektodawcy zmierzających w 2015 r. do dość rygorystycznego jej uregulowania. Praktyka pokazuje bowiem, że bycie posłem trwającej w chwili wyboru kadencji Sejmu nie stanowi przeszkody na drodze do zostania sędzią konstytucyjnym⁴⁴. Wydaje się, że umieszczenie tego typu wymogu w treści przepisów regulujących przesłanki decydujące o zdolności do bycia wybranym do pełnienia tej szczególnie ważnej funkcji jest porządane. Umożliwia to bowiem wybór tylko takich osób, które nie są uwikłane w bieżącą grę polityczną czy stanowienie prawa, o zgodności z Konstytucją którego będą zobowiązane orzekać. Na tle europejskim, można zaryzykować stwierdzenie, że postawa przyjęta przez polskiego ustawodawcę ma charakter powszechny. Wyjątki w tym zakresie stanowią ustawa węgierska i austriacka. Na Węgrzech, wprowadzono bardzo szeroki zakres funkcji i stanowisk, których pełnienie wyklucza możliwość ubiegania się o wybór na omawiany urząd. Jest to poza członkostwem w rządzie także zajmowanie wyższych stanowisk w partiach politycznych lub centralnych organach administracji publicznej⁴⁵. W Austrii z kolei ustrojodawca wskazał, że członkiem lub zastępcą członka TK nie mogą zostać osoby, które wchodziły w skład rządu, parlamentu federalnego, innego powszechnego organu przedstawicielskiego, wyznaczając jednocześnie okres kadencji danego organu lub pełnienia określonej funkcji jako termin, w którym owa niezdolność do bycia wybranym ma miejsce. Zaostrzone standardy stosuje się w tym aspekcie do osoby, która ma zostać prezesem Trybunału, w tym wypadku okres ten jest wydłużony do czterech lat⁴⁶.

III.

Kolejnym zagadnieniem dotyczącym wyboru sędziego konstytucyjnego jest procedura, w której dochodzi on do skutku. Cechą wspólną wszystkich rozwiązań przyjętych w tym zakresie jest rozdzielenie tej kompetencji pomiędzy

⁴⁴ W tym miejscu przypomnieć można sylwetki przynajmniej dwóch sędziów: sędziego TK w stanie spoczynku Marka Kotlinowskiego, który był w chwili wyboru posłem i wicemarszałkiem Sejmu, oraz sędziego TK Piotra Pszczółkowskiego, który w chwili wyboru był posłem na Sejm.

⁴⁵ Tłum. własne z j. angielskiego, <http://mkab.hu/rules/act-on-the-cc> (16.04.2016).

⁴⁶ *Konstytucja Austrii*, tł. P. Czarny, B. Naleziński, op.cit.

różne organy władzy publicznej⁴⁷. Trzeba pamiętać także, że z uwagi na polityczne znaczenie kompetencji tych organów, powoływanie sędziów konstytucyjnych także ma charakter polityczny⁴⁸, co powoduje powstanie napięcia w związku z realizowaniem tego uprawnienia przez rywalizujące ze sobą środowiska polityczne.

Polski ustrojodawca stanął na stanowisku, że z uwagi na skutki orzeczeń o sprzeczności z konstytucją ustaw i innych aktów prawnych, w uprawnienie do kreacji składu osobowego Trybunału powinno się wyposażyć władzę ustawodawczą, a ściślej mówiąc Sejm. Pominięcie Senatu ma oczywisty związek z ugruntowaną w polskim konstytucjonalizmie koncepcją preponderencji Sejmu⁴⁹. Prezydencki projekt ustawy o TK, o którym wspomiano już wyżej, przewidywał modyfikację procedury zgłaszania kandydatów polegającą na uzupełnieniu jej o dodatkowy etap, w których osoby, spośród których posłowie mogli zgłaszać kandydatów rozpatrywanych w procedurze sejmowej były wskazywane także przez pozasejmowe podmioty. Zgodnie z propozycją prezydenta rady wydziałów prawa, ogólnopolskie organy samorządów zawodów prawniczych, Instytut Nauk Prawnych i Komitet Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, grupa 15 posłów etc. byli uprawnieni do zgłaszania po jednym kandydacie spełniającym ustawowe kryteria. W piśmiennictwie wskazuje się, że mogłoby to spowodować bardziej rygorystyczne podejście do merytorycznych wymogów stawianych kandydatom na sędziów Trybunału oraz odpolitycznić całe postępowanie. Przychylić się należy jednak do oceny M. Kruk, która uznała, że umożliwienie zgłaszania kandydatur w tych swoistych „prawyborach” grupom 15 posłów będzie stanowiło wyłącznie „pozór uspołecznienia procedury”, gdyż niewątpliwie to ich propozycje uzyskałyby poparcie większości sejmowej⁵⁰. Należy jednak zwrócić uwagę na słuszną konstatację, że pominięcie sejmowego podmiotu na tym etapie mogłoby stanowić przesłankę uznania opisanego przepisu za niezgodny z art. 194 ustawy zasadniczej⁵¹.

⁴⁷ L. Garlicki, *Sądownictwo...*, s. 84.

⁴⁸ J. Zajadło, *Wewnętrzna legitymizacja sądu konstytucyjnego*, „Przeгляд Sejmowy” 2009, nr 4, s. 134 i n.

⁴⁹ L. Garlicki, *Komentarz do art. 194*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. IV, red. L. Garlicki, Warszawa 2004, s. 5.

⁵⁰ M. Kruk, *Nowa ustawa o Trybunale Konstytucyjnym*, „Przeгляд Sejmowy” 2016, nr 5, s. 16.

⁵¹ M. Zubik, *Status prawny sędziego Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2011, s. 76.

Najistotniejszym elementem regulacji procedury wyborczej w państwach, w których powierzono kompetencję wyboru sędziego konstytucyjnego wyłącznie legislatywie, jest określenie większości, którą zapada ostateczna decyzja. Należy zwrócić uwagę na fakt, że większość ustawodawców decydujących na powierzenie tej kompetencji legislatywie przewiduje bardziej rygorystyczne wymagania w tym względzie, niż wynika to z regulaminu Sejmu. Zgodnie z art. 31 ust 1 w zw. z art. 26 ust. 1 Regulaminu Sejmu, sędziów TK wybiera się bezwzględną większością głosów⁵². Polskie rozwiązanie niewątpliwie powoduje, że większość sejmowa ma możliwość dowolnego wyboru kandydatów, nawet jeżeli kandydatury budzą ostry sprzeciw wszystkich partii opozycyjnych⁵³. W pracach nad obecnie obowiązującą konstytucją, ale także w doktrynie polskiego prawa konstytucyjnego⁵⁴, stale podnosi się, że ustrojodawca powinien zdecydować się na powierzenie tego uprawnienia większości kwalifikowanej, co gwarantowałoby wybór kompromisowych kandydatów. Większości 2/3 głosów wymaga się np. w Chorwacji, Hiszpanii (w odniesieniu do stanowisk obsadzanych przez Kortezy Generalne) czy Niemczech. Ostatni z przykładów wydaje się najbardziej interesujący, choć jest on krytykowany w tamtejszej doktrynie⁵⁵. Zgodnie z art. 94 ust. 1 niemieckiej konstytucji połowę składu każdego z senatów Trybunału wybiera Bundestag, drugą połowę zaś Bundesrat. Ustawa o FTK częściowo precyzuje to ogólnikowe wskazanie. Z uwagi na strukturę niemieckiego sądu konstytucyjnego, każda z izb wybiera połowę składu każdego z dwóch senatów. Wybór w Bundestagu nie odbywa się jednak, tak jak w Polsce, na posiedzeniu plenarnym Sejmu, po-

⁵² Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 17 stycznia 2012 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej – Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (M.P. 2012, poz. 32 ze zm.).

⁵³ W. Skrzydło, *Status...*, s. 172; L. Garlicki, *Ewolucja funkcji i zadań Trybunału Konstytucyjnego (dwadzieścia pięć też na dwudziestopięciolecie)*, [w:] *Księga XXV-lecia Trybunału Konstytucyjnego: ewolucja funkcji i zadań Trybunału Konstytucyjnego- założenia a ich praktyczna realizacja*, red. K. Budziłło, Warszawa 2010, s. 11–12; M. Safjan, *Ewolucja zadań i funkcji Trybunału Konstytucyjnego- próba spojrzenia w przyszłość*, [w:] *Księga XXV-lecia Trybunału Konstytucyjnego: ewolucja funkcji i zadań Trybunału Konstytucyjnego- założenia a ich praktyczna realizacja*, red. K. Budziłło, Warszawa 2010, s. 39–40.

⁵⁴ L. Garlicki, *Artykuł 194 uw. S...*, s. 6–7; M. Zubik, *Status...*, s. 87; K. Wojtyczek, *Sądownictwo konstytucyjne w Polsce: wybrane zagadnienia*, Warszawa 2013, s. 96.

⁵⁵ U. Kischel, *Wybór sędziów niemieckiego Trybunału Konstytucyjnego w ujęciu porównawczym*, „Państwo i Prawo” 2014, z. 9, s. 67.

woływana jest do tego celu w specjalnej procedurze dwunastoosobowa Komisja Wyborcza⁵⁶. Jej struktura, zgodnie z ustawą powinna proporcjonalnie odzwierciedlać polityczny podział izby⁵⁷. Postępowanie w Bundesracie natomiast nie jest uregulowane na szczeblu ustawowym tak szczegółowo, ustawodawca poprzestaje na wskazaniu wymaganej większości głosów⁵⁸.

Drugą, znacznie szerzej reprezentowaną koncepcją regulacji procesu wyłaniania sędziów konstytucyjnych, jest powierzenie tej decyzji kilku organom, różnych najczęściej władz. Bardzo interesującym przykładem tego rozwiązania jest koncepcja francuska. Wybieralnych członków Rady Konstytucyjnej (w jej skład wchodzi również z urzędu byli prezydenci Republiki) wybierają w równej liczbie trzy podmioty: prezydent, przewodniczący Senatu oraz przewodniczący Zgromadzenia Narodowego. Nie oznacza to jednak powierzenia trzem osobom władzy arbitralnego wyznaczenia dziewięciu członków *quasi* sądu konstytucyjnego. Art. 56 ust. 3 w zw. z art. 13 ust. 3 francuskiej ustawy zasadniczej wyraźnie wymaga przeprowadzenia w tej sprawie publicznych konsultacji z odpowiednimi komisjami parlamentarnymi, których sprzeciw wyrażony większością 3/5 głosów ich członków wiąże tak głowę państwa, jak i przewodniczących izb⁵⁹. Z uwagi na ograniczenia tekstowe, wskazać jedynie należy, że postępowanie angażujące łącznie już nie przewodniczących izb, a legislaturę jako taką i głowę państwa przyjęto np. w Armenii i Rosji. W Albanii i Czechach wprowadzono natomiast rozwiązanie nawiązujące do konstytucjonalizmu amerykańskiego. Sędziów konstytucyjnych wybiera tam prezydent za zgodą odpowiednio Zgromadzenia Narodowego⁶⁰ i Senatu⁶¹. W polskim dyskursie publicznym ostatnio często powtarza się po-

⁵⁶ Podobnie ukształtowana jest procedura wyboru członka sądu konstytucyjnego Liechtensteinu, choć z formalnego punktu widzenia powołania dokonuje spośród kandydatów wskazanych przez Komisję Panujący Książę, art. 96 ust. 1 ustawy o Sądzie Państwa KL.

⁵⁷ §6 ust. 2 ustawy o FTK, tł. własne z j. angielskiego.

⁵⁸ §7 ustawy o FTK, jw.

⁵⁹ Tł. własne z j. angielskiego <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/english/constitution/constitution-of-4-october-1958.25742.html#TitleVII> (16.04.2016); *Konstytucja V Republiki Francuskiej*, tł. J. Szymanek, Warszawa 2011.

⁶⁰ Art. 7 ust. 1 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym, tł. własne z j. angielskiego http://www.gjk.gov.al/web/law_nr_8577_date_10_02_2000_84.pdf (16.04.2016).

⁶¹ Art. 62 lit. e) Konstytucji Republiki Czeskiej, tł. własne z j. angielskiego http://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Pravni_uprava/AJ/Ustava_EN_ve_zneni_zak_c_98-2013.pdf (16.04.2016).

stulat, by powierzyć uprawnienie kreacji składu osobowego sądu konstytucyjnego – przynajmniej w jakiejś części – samemu Sądowi. Nie jest to koncepcja nieznaną w Europie. W trzynastoosobowym, portugalskim Trybunale Konstytucyjnym 3 członków zwanych w ustawie „dokooptowanymi” powołuje dziesięcioro sędziów wybranych przez Zgromadzenie Republiki. Sędziowie podejmują tę decyzję w głosowaniu tajnym, większością przynajmniej 7 głosów⁶². Dążenie do wyposażenia sędziów konstytucyjnych w takie uprawnienie wiąże się niewątpliwie z przekonaniem, że to właśnie oni są bezpośrednio zainteresowani we wskazaniu takich kandydatów, które dają rękojmię najwyższych, możliwych kwalifikacji oraz akceptacji do tymczasowej linii orzeczniczej. Podobna koncepcja została przyjęta na Ukrainie, gdzie 6 spośród 18 sędziów konstytucyjnych wybiera Kongres Sędziów Ukrainy⁶³ oraz w Bułgarii, Gruzji⁶⁴. Natomiast na Litwie i Łotwie mimo powierzenia kompetencji wyboru sędziów Sejmowi, kandydatów na 1/3 miejsc wskazuje prezes Sądu Najwyższego⁶⁵. Ustawodawca niemiecki w przypadku fiaska procedury podejmowanej przez legislaturę wprowadził regulację wychodzącą z tych założeń. Wówczas uprawnienie do wskazania kandydatów na urząd sędziego FTK powierzono samemu Trybunałowi⁶⁶.

Najciekawszą i zarazem najbardziej skomplikowaną procedurę wyboru członków Trybunału przyjęto w ustawie tureckiej. Zgromadzenie Narodowe powołuje tam 2 członków spośród prezesa i członków Najwyższego Trybunału Obrachunkowego wskazanych w liczbie trzech kandydatów na jedno miejsce oraz jednego członka spośród 3 kandydatów wskazanych przez przewodniczących ogólnokrajowych organów prawniczych samorządów zawodowych. Prezydent natomiast wybiera 2 członków spośród sędziów Sądu Najwyższego, 1 członka spośród sędziów Wojskowych Sądów Okręgowych oraz Najwyższego Wojskowego Sądu Administracyjnego oraz 3 członków wska-

⁶² Zgodnie z art. 17–19 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym, tł. własne z j. angielskiego <http://www.tribunalconstitucional.pt/tc/en/tclaw.html> (16.04.2016).

⁶³ Zgodnie z art. 5 ust. 2 i art. 8 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym Ukrainy, tł. własne z j. angielskiego <http://ccu.gov.ua:8080/en/doccatalog/list?currDir=12118> (3.07.2016).

⁶⁴ Art. 6 ust. 1 ustawy organicznej o Sądzie Konstytucyjnym Gruzji, tł. własne z j. angielskiego, <http://constcourt.ge/en/court/legislation/law.page> (17.05.2016).

⁶⁵ Art. 4 ust. 1 ustawy o SK Łotwy, jw.

⁶⁶ §7a ustawy o FTK, A. Zoll, *Sposób wyboru sędziów Trybunału Konstytucyjnego*, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Społeczny” 2016, nr 1, s. 46.

zanych przez Radę Szkolnictwa Wyższego oraz 4 innych członków. Pozostałych członków TK wybiera się spośród kandydatów, którzy w głosowaniach wymienionych organów kolegialnych zdobyli największe poparcie⁶⁷.

Ostatnim etapem procedury wyboru sędziego konstytucyjnego jest złożenie przez elekta ślubowania. We wszystkich przeanalizowanych na potrzeby niniejszego tekstu porządkach prawnych, akt złożenia przysięgi jest konieczny do objęcia urzędu sędziego sądu konstytucyjnego. Ślubowanie w polskim konstytucjonalizmie nie ma charakteru wyłącznie ceremonialnego, co zdaje się twierdzić Komisja Wenecka. Tymczasem należy postrzegać je jako wyraz uroczystego zobowiązania się osoby, która ma pełnić funkcję publiczną do wykonywania powierzonych obowiązków w zgodzie z wartościami, na których straży ma na podstawie rot przysięgi stać w czasie wykonywania powierzonych mu zadań⁶⁸. W Polskiej ustawie uprawnienie do odebrania ślubowania od sędziego Trybunału powierzono głowie państwa. Zauważyć należy, że rozwiązanie to jest na tle porównawczym równie popularne co wyposażenie węg legislatywy (np. Armenia) lub przewodniczącego jednej z izb parlamentu. Polski ustawodawca, nie bez przyczyny zdecydował się na taką koncepcję. Członek tak istotnego organu, jak TK składa przysięgę wobec jedyne go organu, który zgodnie z ustawą zasadniczą jest reprezentantem suwerena. Ostatnie wydarzenia wskazują jednak, że rozwiązanie to budzi znaczne wątpliwości. Należy pamiętać, że jedynym podmiotem uprawnionym do wyboru sędziego konstytucyjnego jest Sejm, który nie musi uzyskiwać poparcia żadnego innego organu, prezydent nie ma więc uprawnień do recenzowania działań izby. Należy więc przychylić się do dominującego w doktrynie poglądu o konstytucyjnym charakterze uchwały Sejmu w tym zakresie. To oznacza, że w chwili podjęcia uchwały o wyborze sędziego postępowanie w tym zakresie kończy się, a elekt oczekuje jedynie na podjęcie obowiązków⁶⁹. Co szczególnie istotne, prezydent nie posiada uprawnień do dokonania merytorycznej oce-

⁶⁷ Art. 7 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym Turcji, tł. własne z języka angielskiego <http://www.constitutionalcourt.gov.tr/inlinepages/legislation/LawOnConstitutionalCourt.html> (16.04.2016).

⁶⁸ *Raport Zespołu Ekspertów do spraw Problematyki Trybunału Konstytucyjnego z 15 lipca 2016 r.*, s. 51.

⁶⁹ A. Mączyński, J. Podkowik, *Artykuł 194 numer boczny 65*, [w:] *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz. Art. 87–243*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, s. 1281, wyrok TK z 3 grudnia 2015 r. w sprawie o sygn. K 34/15, OTK ZU z 2015, seria A, nr 11, poz. 185.

ny kandydata. M. Zubik zauważył jednak, że głowa państwa mogłaby odmówić odebrania ślubowania od sędziego Trybunału jeżeli stwierdzi niewypełnienie pozytywnych przesłanek zajmowania tego stanowiska⁷⁰. Interesujące wydają się głosy pojawiające się w doktrynie dotyczące możliwości nieodebrania ślubowania od osoby, co do której istniałaby po stronie Sejmu wątpliwość co do faktycznego dokonania wyboru. Ustalenia te są szczególnie frapujące w kontekście konfliktu konstytucyjnego wokół Trybunału⁷¹. W tym kontekście, sam Trybunał w jednym ze swych wyroków stwierdził, że prezydent dla ochrony szczególnie istotnej wartości konstytucyjnej mógłby odłożyć w czasie przyjęcie ślubowania od osoby wybranej na stanowisko sędziego. Nie mogłoby to jednak zagrażać, zdaniem TK, paraliżem Trybunału⁷². Projektowane „nowelą grudniową” rozwiązanie, wyznaczające termin zawity na złożenie ślubowania oraz następstwo jego bezskutecznego upływu (tj. nieważność wyboru na urząd sędziego konstytucyjnego) nie byłoby ewenementem na skalę europejską, w zakresie, w którym przyczyna niezłożenia ślubowania w terminie leży po stronie sędziego-elekta. 30 dniowy termin na złożenie ślubowania przed monarchą przewiduje ustawa o belgijskim sądzie konstytucyjnym.

IV.

Przeanalizowane procedury wyboru sędziów konstytucyjnych wskazują jak trudne jest odpolitycznienie tej materii. Wydaje się, że nie jest ono możliwe bez wykształcenia zadowalającej kultury politycznej i elementarnego porozumienia sił politycznych co do dobra wspólnego wszystkich obywateli a także zwiększenia społecznej kontroli nad tym postępowaniem⁷³. Pojawiające się w niniejszym tekście postulaty *de lege ferenda* dotyczące wymaganej dla dokonania wyboru sędziego większości głosów czy uregulowania kryteriów,

⁷⁰ M. Zubik, *Status prawny sędziego Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2011, s. 94.

⁷¹ Ibidem; B. Banaszak, *Głosa do wyroku TK z dnia 3 grudnia 2015 r.*, „Przegląd Sejmowy” 2016, nr 2, s. 109–111.

⁷² Wyrok TK z 3 grudnia 2015 r., sygn K 34/15, OTK ZU z 2015, seria A, nr 11, poz. 185.

⁷³ M. Kruk, *O sposobie powoływania sędziów Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Państwo demokratyczne, prawne i socjalne. Studia konstytucyjne, Księga jubileuszowa Z.A. Maciąga*, t. I, red. M. Grzybowski, B. Naleziński, Kraków 2014, s. 295.

które spełniać powinien kandydat do piastowania tego urzędu będą nic nieznaczącymi frazesami bez politycznego porozumienia oraz przekonania o konieczności istnienia niezależnego sądu konstytucyjnego, który działa w granicach swoich uprawnień.

Literatura

- Banaszak B., *Glosa do wyroku TK z dnia 3 grudnia 2015 r.*, „Przeгляд Sejmowy” 2016, nr 2.
- Böckenförde E.W., *Sądownictwo konstytucyjne: zagadnienia strukturalne- organizacyjno- legitymizacja*, „Biuletyn Trybunału Konstytucyjnego” 1998, nr 2.
- Czeszejko-Sochacki Z., *Sądownictwo konstytucyjne w Polsce na tle porównawczym*, Warszawa 2003.
- Czeszejko-Sochacki Z., Garlicki L., Trzeciński J., *Komentarz do ustawy o Trybunale Konstytucyjnym*, Warszawa 1997.
- Ereciński T., Gudowski J., Iwulski J., *Komentarz do prawa o ustroju sądów powszechnych i Ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa*, Warszawa 2002.
- Garlicki L., *Ewolucja funkcji i zadań Trybunału Konstytucyjnego (dwadzieścia pięć lat na dwudziestopięciolatecie)*, [w:] *Księga XXV-lecia Trybunału Konstytucyjnego: ewolucja funkcji i zadań Trybunału Konstytucyjnego – założenia a ich praktyczna realizacja*, red. K. Budzińo, Warszawa 2010.
- Garlicki L., *Komentarz do art. 194*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. IV, red. L. Garlicki, Warszawa 2004.
- Garlicki L., *Rada Konstytucyjna o ochrona praw jednostki we Francji*, Warszawa 1987.
- Garlicki L., *Sądownictwo konstytucyjne w Europie Zachodniej*, Warszawa 1987.
- Gdulewicz E., Zakrzewski W., *Kilka uwag o powoływaniu sędziów Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Księga pamiątkowa Profesora Macieja Kudeja*, red. A. Łabno, E. Zwierchowski, Katowice 2009.
- Kischel U., *Wybór sędziów niemieckiego Trybunału Konstytucyjnego w ujęciu porównawczym*, „Państwo i Prawo” 2014, z. 9.
- Kruk M., *Nowa ustawa o Trybunale Konstytucyjnym*, „Przeгляд Sejmowy” 2016, nr 5.
- Kruk M., *O sposobie powoływania sędziów Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Państwo demokratyczne, prawne i socjalne. Studia konstytucyjne*, Księga jubileuszowa Z.A. Maciąga, t. I, red. M. Grzybowski, B. Naleziński, Kraków 2014.
- Mączyński A., Podkowik J., *Artykuł 194 numer boczny 65*, [w:] *Konstytucja RP*, t. II, *Komentarz*. Art. 87–243, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Safjan M., *Ewolucja zadań i funkcji Trybunału Konstytucyjnego – próba spojrzenia w przyszłość*, [w:] *Księga XXV-lecia Trybunału Konstytucyjnego: ewolucja funkcji i zadań*

- Trybunału Konstytucyjnego- założenia a ich praktyczna realizacja*, red. K. Budziło, Warszawa 2010.
- Sokolewicz W., *Status prawny sędziego Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Księga XX-lecia orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, red. M. Zubik, Warszawa 2006.
- Status zawodowy sędziów w Niemczech, Francji i Hongkongu*, red. A. Chodyra, Warszawa 2002.
- Wojtyczek K., *Sądownictwo konstytucyjne w Polsce: wybrane zagadnienia*, Warszawa 2013.
- Zajadło J., *Wewnętrzna legitymizacja sądu konstytucyjnego*, „Przegląd Sejmowy” 2009, nr 4.
- Zoll A., *Sposób wyboru sędziów Trybunału Konstytucyjnego*, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Społeczny” 2016, nr 1.
- Zubik M., *Status prawny sędziego Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2011.
- Zwierzchowski E., *Z zagadnień legitymizacji sądownictwa konstytucyjnego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, Prawo CCLVII, Wrocław 1997.